

УДК 347.121.2

A. Matviichuk

**CONTEMPORARY STATE OF STATUTORY
REGULATION OF PERSONAL NON-PROPERTY
RIGHTS IN THE SPHERE OF NATURAL
ENVIRONMENTAL PROTECTION IN FOREIGN
COUNTRIES**

А.О. Матвійчук
*кандидат юридичних наук,
начальник відділу юридичних послуг
ТОВ «Евентус-Ком»*

**СУЧАСНИЙ СТАН НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ
У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО
ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАРУБІЖНИХ
КРАЇНАХ**

Постановка проблеми. Статтею 293 Цивільного кодексу України закріплено особисті немайнові права особи у сфері охорони навколишнього природного середовища, а саме: право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та право на достовірну інформацію про стан довкілля, на її збирання та поширення, для позначення яких ми використовуємо терміни «право на сприятливе навколишнє природне середовище» і «право на інформацію, що стосується навколишнього природного середовища». Щоб краще зрозуміти сутність відповідних норм вітчизняного законодавства, побачити прогалини у національному законодавстві та шляхи його вдосконалення, доцільно здійснити аналіз функціонування відповідного правового інституту в зарубіжних правових системах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукових досліджень з питань особистих немайнових прав у сфері охорони навколишнього природного середовища у зарубіжних країнах з цивільно-правових позицій вкрай мало. Через мовні бар'єри порівняльно-правові дослідження українськими

авторами здійснюються рідко, однак праці О. Посикалюка, Т. Морозовської, В. Муравйова, О.Святун внесли істотний вклад у розвиток юридичної науки і використані при підготовці цієї статті.

Мета статті полягає у виявленні загального, спільного і відмінного в законодавчому регулюванні особистих немайнових прав у сфері охорони навколишнього природного середовища в різних державах, аналізі наукових концепцій, положень, що стосуються предмета дослідження.

Основні результати дослідження. Закріплення особистих немайнових прав у романській і германській системах приватного права має низку відмінностей. Перш за все відрізняється підхід до розуміння кількісного складу особистих немайнових прав фізичних осіб. У германському приватному праві закріплена моністична теорія особистих немайнових прав, яка проявляється у визнанні загального особистого немайнового права (*allgemeine Persönlichkeitsrecht*) [1, с. 34]. Зважаючи на неосяжність і багатозначність поняття «особистість», загальне особисте немайнове право побудоване за конструкцією рамочного права, тобто права, яке сформульоване загальним неконкретизованим положенням, зміст якого можна встановити щодо кожного окремого випадку. Поряд із загальним, через багаторазове застосування, позитивне закріплення знаходять також і окремі особисті немайнові права (право на ім'я, право на зображення) [1, с. 172]. На противагу цьому в романській системі приватного права панує плюралістична концепція, яка полягає в закріпленні множини взаємопов'язаних і диференційованих прав особистості (*droits de la personnalite*).

Також слід згадати про два підходи до приватноправової охорони особистої немайнової сфери, що поширені в англо-американській правовій системі. Перший підхід, започаткований у США, полягає у визнанні спеціального права, спрямованого на захист особистісної немайнової сфери — права на приватність (*Right to Privacy*), та відокремленого від нього права на комерційне використання ознак особистості (*Right of Publicity*). Другий підхід, що досі переважає у праві Великої Британії, заперечує необхідність визнання права на приватність і, відповідно, створення спеціальних норм про деліктну відповідальність за його порушення [1, с. 34].

Для східних держав взагалі характерне переважання публічних інтересів над приватними. Наприклад, у Базовому законі про навколишнє середовище Японії немає визнання якихось прав громадян чи взяття на себе державою безпечальційних зобов'язань [2]. Натомість у ст. 6 цього закону зазначається, наприклад, що уряд і місцева влада докладуть зусиль для вжиття необхідних заходів (*take measures necessary*) для здійснення Програми контролю за забрудненням навколишнього середовища; держава відповідає за формування та імплементацію політики щодо консервації живої природи відповідно до базових принципів консервації [2]. Водночас усі учасники відносин з приводу охорони навколишнього природного середовища розглядаються як партнери. Цікавим є підхід, згідно з яким кожен, хто отримує користь від природоохоронних заходів, повинен взяти на себе частину витрат з їх запровадження, залежно від розміру такої користі [2].

У вітчизняному законодавстві право на сприятливе навколишнє природне середовище закріплене як на найвищому рівні – в Основному законі, так і в інших законодавчих актах. Однак така ситуація характерна далеко не для всіх держав світу [3, с. 7]. Більше того, за кордоном ведеться активна дискусія щодо того, чи є право на сприятливе навколишнє природне середовище юридичним, чи лише моральним, адже об'єктивно станом на сьогоднішній день воно не може бути забезпечене державою [4, с. 35]. Супротивники закріплення права на сприятливе навколишнє природне середовище у національних конституціях стверджують, що це право невизначене; абсолютне; іррелевантне; недемократичне; антропоцентричне; форма культурного імперіалізму; не може бути забезпечене силою державного примусу чи правосуддя; відкриває безмежні можливості для подання позовів до суду; відволікає увагу від інших більш важливих прав; неналежним чином сфокусоване на індивідуумі; ймовірно, буде неефективним; породжує нездійсненні надії [4, с. 51].

Права особи стосовно навколишнього природного середовища відображені у чотирьох міжнародних договорах, що охоплюють 115 країн в Америці, Європі, Африці та на Середньому Сході [4, с. 2]. На конституційному рівні питання охорони природи врегульовано у близько 140 державах світу, з яких у 86 закріплене в тому чи іншому формулюванні право на сприятливе навколишнє природне середовище [4, с. 2]. Станом на 2012 р. 177 зі 193 країн-членів ООН так чи інакше визнали це право у своїх конституціях, природоохоронному законодавстві, судових рішеннях чи шляхом ратифікації міжнародних угод. Аутсайдерами залишаються США (за винятком 6 штатів), Канада (за винятком 5 провінцій і територій), Японія, Австралія, Нова Зеландія, Китай, Оман, Афганістан, Кувейт, Бруней-Даруссалам, Ліван, Лаос, М'янма, Північна Корея, Малайзія і Камбоджа [5].

Країни романо-германської правової сім'ї у цьому питанні залишили далеко позаду держави англосаксонського права, більшість з яких – колишні британські колонії і не мають у своїх конституціях положень ані щодо захисту природи загалом, ані права на сприятливе навколишнє природне середовище зокрема. Відповідно, це право не закріплене і в цивільному законодавстві зазначених країн. Право на сприятливе навколишнє природне середовище не закріплене на законодавчому рівні у Північній Америці, Карибському басейні та Океанії [4, с. 125–126]. Серед європейських країн тримається окремо Німеччина, стаття 20а Основного закону якої закріплює обов'язок держави захищати, «... усвідомлюючи відповідальність перед майбутніми поколіннями, ... природні закони життя людини». Законодавство Німеччини не закріплює окремого правового інституту права особи на сприятливе навколишнє середовище, однак закріплює обов'язок держави щодо її захисту і, відповідно, право людини і громадянина не закріплено в Основному законі ФРН у вигляді окремого правового інституту, а впливає з обов'язку держави, кореспондуючись у ньому [6, с. 40].

У світі використовується досить різноманітна термінологія для позначення цього права, навіть зважаючи на можливі неточності перекладу. Звісно, не можна говорити, що мова йде про ідентичний набір повноважень у кожній

країні, однак в цілому ці категорії близькі за змістом. Так, 58 із згаданих 86 країн законодавчо закріплюють права на здорове навколишнє природне середовище (healthy environment) або таке, що не є шкідливим для здоров'я (environment, that is not harmful to health). Інші 20 також відображають це право через поняття екологічно збалансованого навколишнього природного середовища. Ще в десяти йдеться про середовище, придатне чи адекватне для людського розвитку та добробуту. Використовуються такі прикметники: захищене, безпечне, чисте, сприятливе, задовільне, природне, незабруднене, здорове, якісне, позбавлене радіоактивних домішків, стабільне, добре, різноманітне, гармонійне, корисне, довговічне, гуманне, приємне та щедre [4, с. 97–98]. У міжнародних актах використовуються й інші формулювання. Наприклад, Стокгольмська декларація з навколишнього середовища стверджує право людини на сприятливі умови життя у навколишньому середовищі, якість якого дозволяє вести гідне та процвітаюче життя [7].

Прогресивні правові норми, покликані сприяти забезпеченню права людини на сприятливе навколишнє природне середовище, є у конституціях багатьох країн світу. І мова йде не лише про декларацію права на сприятливе навколишнє природне середовище. Наприклад, у Бельгії на рівні конституції країни закріплено принцип неможливості пом'якшення природоохоронного законодавства [4, с. 141]. Цей приклад доцільно наслідувати в Україні. Однак зауважимо, що недостатньо просто закріпити прогресивні правові норми у законодавстві, навіть на найвищому рівні, їх необхідно виконувати. Інакше станеться так, як у Російській Федерації. Як відмічає один із найвідоміших російських правників М.М. Бринчук, у ст. 18 Конституції Російської Федерації закріплено таке: «Право на сприятливе навколишнє середовище є безпосередньо діючим. Воно визначає сенс, зміст і застосування законів, діяльність законодавчої та виконавчої влади, місцевого самоврядування і забезпечується правосуддям». З точки зору формування екологічного законодавства, ця норма абсолютно конкретно визначає обов'язки кожного із згаданих суб'єктів публічної влади. Однак в дійсності екологічне законодавство і право не відповідають конституційним принципам їх формування і здійснення, а найважливіші його положення не виконуються саме уповноваженими державними органами виконавчої влади та їх посадовими особами, причому таке невиконання має глибоке історичне коріння [8, с. 11–12].

Таким чином, у конституційно-правовому регулюванні права на сприятливе навколишнє природне середовище держави світу йдуть трьома шляхами: негативним, що не передбачає визнання такого права взагалі, позитивним, що, навпаки, передбачає закріплення досліджуваного права в основному законі держави, та опосередкованим, за якого, у конституціях закріплюється не право особи, а відповідний обов'язок держави та інших суб'єктів права, що деталізується у галузевому природоохоронному законодавстві через запровадження різного роду екологічних нормативів і регулювання виробничих процесів.

Натомість у цивільно-правовому аспекті не кожна держава може похвалитися закріпленням на законодавчому рівні не лише права на сприятливе навколишнє природне середовище, але і загалом особистих немайнових прав,

окрім класичних – права на ім'я, на власне зображення, захист честі, гідності та ділової репутації. Аналіз зарубіжного цивільного законодавства дозволяє виділити три підходи до цивільно-правового регулювання особистого немайнового права на сприятливе навколишнє природне середовище: негативний, умовно позитивний і позитивний.

Для більшості цивільних кодексів держав світу характерний негативний підхід: вони або взагалі не містять положень про особисті немайнові права, як це має місце у Бразилії, або ж включають лише кілька статей загального характеру та положення стосовно правового регулювання особистих немайнових прав на ім'я, визначення місця свого проживання, власне зображення, особистих немайнових прав подружжя, авторських прав тощо (Іспанія, Швеція, Латвія, Вірменія, Португалія, Німеччина, Греція, Франція, Люксембург, Швейцарія, Австрія, Грузія, Туреччина, Норвегія, Фінляндія, Литва, Японія та багато інших).

Умовно позитивний підхід характерний для країн, цивільні кодекси яких містять відкритий перелік особистих немайнових прав, у зв'язку з чим можна говорити про перспективи захисту права на сприятливе навколишнє природне середовище у таких країнах, як особистого немайнового. Мова йде насамперед про Росію, Білорусію, Казахстан, Польщу, Вірменію тощо [3, с. 9].

Згідно зі ст. 151 Цивільного кодексу Республіки Білорусь, життя, здоров'я особистості, особиста недоторканність, честь і добре ім'я, ділова репутація, недоторканність особистого життя, особиста та сімейна таємниця, право свободи пересування, вибору місця перебування та проживання, право на ім'я, право авторства, інші особисті немайнові права та інші нематеріальні блага, що належать громадянину від народження чи визначені актом законодавства, захищаються цивільним законодавством у тих випадках і межах, в яких використання способів захисту цивільних прав впливає із сутності порушеного нематеріального прав й характеру наслідків цього порушення [9]. Водночас, згідно із ст. 1 Цивільного кодексу Республіки Білорусь, цивільне законодавство регулює, серед іншого, майнові та пов'язані з ними особисті немайнові відносини; відносини з приводу використання природних ресурсів та охорони навколишнього середовища, що відповідають названим ознакам, регулюються цивільним законодавством, якщо інше не встановлено галузевим законодавством. Відносини, пов'язані із здійсненням та захистом невід'ємних прав і свобод людини та інших нематеріальних благ (особисті немайнові відносини, не пов'язані з майновими) регулюються цивільним законодавством, оскільки інше не впливає з їх суті [9]. Слід зазначити, що ЦК Білорусії містить обмеження у здійсненні цивільних прав, у тому числі прав власності, у разі, якщо це заподіює шкоду навколишньому середовищу [3, с. 9]. Так, у ст. 2 згаданого нормативно-правового акта закріплено принцип пріоритету суспільних інтересів, згідно з яким здійснення цивільних прав не повинно суперечити суспільній користі та безпеці, завдавати шкоди навколишньому середовищу, історико-культурним цінностям, порушувати права й охоронювані законом інтереси інших осіб [9].

Аналогічна позиція законодавця Російської Федерації [3, с. 10]. Формулювання переліку особистих немайнових прав і благ у тексті ст. 150 Цивільного кодексу Російської Федерації 1994 р. ідентичне з відповідними положенням ст. 151 ЦК Республіки Білорусь 1998 р., цілком можливо послужило для них зразком [10]. Схоже формулювання міститься і в ст. 162 Цивільного кодексу Республіки Вірменія 1998 р. [11].

Згадуючи про нормативно-правове регулювання особистих немайнових прав у сфері охорони навколишнього середовища в Росії, слід звернути увагу на тенденції розвитку цього інституту, підмічені Л.О. Тимофєєвим та Є.М. Абаніною. Науковці стверджують, що на даний час у Росії простежуються дві паралельні тенденції. Перша – активне законодавче визнання питання необхідності дотримання та реалізації екологічних прав громадян, зокрема базового з них – прав на сприятливе навколишнє середовище, у стратегічних та концептуальних документах держави. Друга тенденція протилежна – ущемлення та обмеження екологічних прав громадян нормативними актами. Реалізація екологічних прав можлива через виконання кореспондуючих обов'язків державою та іншими екологікокористувачами. І хоча пряме порушення прав громадян на сприятливе навколишнє середовище законодавством не закріплюється, як свідчить практика, опосередковане порушення можливе шляхом невірного тлумачення чи невиконання відповідних обов'язків іншими особами й посадовими особами держави щодо забезпечення екологічних прав громадян. А відшукати способи захисту від такого порушення досить складно [12, с. 45–48].

Згідно зі стст. 115, 141–142 Цивільного кодексу Республіки Казахстан, під цивільно-правову охорону взяті такі немайнові блага та права: життя, здоров'я, гідність особи, честь, добре ім'я, ділова репутація, недоторканність особистого життя, особиста і сімейна таємниця, право на ім'я, право на авторство, право на недоторканність творів та інші нематеріальні блага і права. Ч. 3 ст. 8 Цивільного кодексу Республіки Казахстан здійснення цивільних прав не повинно завдавати шкоди навколишньому середовищу [13].

Цивільний кодекс Польщі у стст. 23–24 захищає такі особисті блага людини: здоров'я, свобода, честь, свобода совісті, ім'я чи псевдонім, зображення, таємниця кореспонденції, недоторканість житла, наукова, винахідницька та раціоналізаторська діяльність, творчість тощо, незалежно від правової охорони, передбаченої іншими нормами законодавства [14].

Позитивний підхід, тобто безпосереднє закріплення права на сприятливе навколишнє природне середовище у цивільному законодавстві, велика рідкість. Нами досліджено десятки цивільних кодексів різних країн світу, однак, окрім України, знайдено лише одну державу, яка в результаті десятирічної роботи над цивільним кодексом у 2009 р. наважилася закріпити в цьому акті широке коло особистих немайнових прав, у тому числі право на здорове навколишнє середовище. Відповідно до § 2:77 книги 1 Цивільного кодексу Угорщини від 09.11.2009 № СХХ, особисте немайнове право на здорове навколишнє середовище вважається порушеним, якщо внаслідок порушення положень закону суспільству, групі осіб або окремим особам було спричинено

погіршення умов життя чи заподіяно іншої шкоди. Визначено поняття екологічної шкоди: зміна стану та якості навколишнього середовища внаслідок дій чи бездіяльності в ході використання навколишнього середовища, що призвели до: смерті, фізичних травм, шкоди здоров'ю, завдали збитків чи спричинили упущення вигоди; витрати, необхідні для усунення завданої шкоди чи відновлення попередніх умов навколишнього середовища; інша шкода, що полягає у погіршенні умов життя суспільства, соціальних груп чи окремих осіб. У разі погіршення якості життя груп осіб чи суспільства в цілому прокурор уповноважений вимагати символічну суму грошей для Фонду захисту природи з державного бюджету (§ 2:96 зазначеного закону). Охорона публічних інтересів є завданням і громадських організацій, які можуть в судовому порядку вимагати заборони діяльності джерела небезпеки. Прокурор додатково може вимагати відшкодування збитків (§5:541 зазначеного закону) [15].

Ці положення могли стати логічним продовженням ст. 18 нової Конституції Угорщини, що набрала чинності 01.01.2012, відповідно до якої Республіка Угорщина визнає та впроваджує право кожного на здорове навколишнє середовище (healthy environment) [16], а також Закону «Про охорону навколишнього середовища» 1976 р., згідно зі ст. 2 якого кожна особа має право жити у навколишньому середовищі, гідному людині [17]. На жаль, у тому ж таки 2009 р. новоприйнятий ЦК був визнаний неконституційним у зв'язку з порушенням процедурних приписів. Через 4 роки цей акт був таки прийнятий парламентом (Закон № V за 2013 рік), однак з його доопрацьованої редакції були вилучені всі положення щодо права на здорове навколишнє середовище. Залишилася лише вказівка у § 2:43, що будь-яке посягання на життя, тілесну цілісність та здоров'я людини є порушенням особистих немайнових прав фізичної особи [18].

Свого часу в Угорщині існував інститут Зеленого омбудсмена (green ombudsman). Офіційно ця посада називалася Угорський парламентський комісар з питань майбутніх поколінь (Hungarian Parliamentary Commissioner for Future Generations), а посадовець покликаний був сприяти забезпеченню прав жителів Угорщини на здорове навколишнє середовище. З 01.01.2012 ці функції перебрав на себе Комісар з фундаментальних прав [19].

Окремо слід згадати про Європейський Союз, який, хоча і не є державою, однак як наддержавне політичне утворення має чималу власну нормативно-правову базу. У Європейському Союзі не існує цілісного механізму захисту прав людини. Національну систему захисту прав людини, яка функціонує в державах-членах, доповнює система захисту на рівні Євросоюзу. Окрім цього, захист прав людини здійснюється в межах Ради Європи, учасниками якої є всі держави — члени Євросоюзу. Формування системи правових норм на рівні Євросоюзу, що забезпечують захист прав і свобод людини, відбулося поступово, ця система має значний потенціал для розвитку [20, с. 86]. За останні 60 років Європейський Союз пройшов тривалий шлях становлення своєї власної системи захисту прав людини: від повного відхилення ідеї, що захист прав людини може користуватися перевагою перед положеннями права ЄС, до розробки власного каталогу прав людини, яким стала Хартія основних прав [20,

с. 98]. Сьогодні обов'язок захищати навколишнє природне середовище та забезпечувати покращення його якості закріплений у ст. 37 Хартії основних прав ЄС [21], що відображає опосередкований підхід до закріплення цього права у вищих актах законодавства.

У ЄС відсутній єдиний підхід до розуміння екологічних прав громадян, їх критеріїв і лімітів. Ці права прямо не закріплені у праві цього міжнародного об'єднання, а отже, не становлять окремої групи прав людини. Екологічна права громадян ЄС розглядаються як сума немайнових прав людини, закріплених у національних і міжнародних нормативних актах: право кожного сьогодні і право майбутніх поколінь на чисте та здорове довкілля, право на мир, розвиток, участь кожного у відкритих обговореннях стану довкілля й екологічної безпеки, право вимагати відповідального ставлення урядів держав до стану довкілля, право вимагати від держави відновлення екологічної системи в країні. Часто вони ототожнюються з правом на навколишнє середовище (А. Бойл, Г. Вінтер, Л. Кремер), розглядаються у матеріальному та процесуальному значенні (С. Кінгстон) або визнаються такими, що природно й об'єктивно існують, а тому не вимагають ані виокремлення в окрему групу прав, ані нормативного закріплення (Д.П. Рей, Е. Дейл) [22, с. 8–9].

Сучасний стан цивільно-правового регулювання особистого немайнового права на інформацію, що стосується навколишнього природного середовища, у зарубіжних країнах зумовлений історичними особливостями розвитку цього права, що відбувався, з одного боку, у тісному взаємозв'язку із становленням права на сприятливе навколишнє природне середовище, а з іншого – у зв'язку із розвитком більш загального права на інформацію. Відтак історія розвитку цього права сягає щонайдалі – у 70-ті роки минулого століття, а увінчується Конвенцією про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень і доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція 1998 р.).

Можна виділити три підходи до правового регулювання права на інформацію, що стосується навколишнього природного середовища: позитивний, що проявляється в закріпленні цього права у національній правовій системі; негативний, за якого зазначене право нормативно не закріплюється; та опосередкований, за якого доступ до інформації, що стосується навколишнього природного середовища, забезпечується завдяки реалізації загального права на інформацію та/або інформованість.

Найбільш поширеним є опосередкований підхід: станом на 2010 р. більше 90 країн світу, що представляли понад 5 млрд осіб, ухвалили закони стосовно права на інформацію, з них понад 80 закріпили це право у своїх конституціях [23].

Половина країн світу притримується негативного підходу і/або взагалі не має законів щодо доступу до інформації, або ж вони існують лише на папері [23].

Позитивного підходу притримується відносно небагато країн, зокрема усі ті, що ратифікували Орхуську конвенцію, однак їх кількість щороку зростає. Тут слід відмітити взаємозв'язок права ЄС з порушеного питання та

Орхуської конвенції: з одного боку, саме норми європейського права, зокрема Екологічної інформаційної директиви Ради ЄС 90/313/ЄС «Про вільний доступ до інформації про навколишнє середовище», лягли в основу Орхуської конвенції, а з іншого – подальший розвиток права спільноти у цій сфері йшов шляхом імплементації та розширення положень Конвенції у національних правових системах [24, с. 36, 48]. Нормативну базу з питань інформації, що стосується навколишнього природного середовища у ЄС складають численні директиви ЄС, зокрема директива № 2003/4/ЄС від 14.02.2003 «Про доступ громадськості до екологічної інформації та про відміну Директиви 90/313/ЄС», від 26.05.2003 № 2003/35/ЄС «Про інформування громадськості при розробці певних планів і програм, що стосуються екології, та про відміну Директиви 85/337/ЄС і 96/61/ЄС Ради з питань інформування громадськості і доступу до органів правосуддя», а також ст. 249 Договору про заснування ЄС.

Право на інформацію, що стосується навколишнього природного середовища (right to environmental information), особливо в останні роки, розглядається як право глобальне. Програма ООН з охорони навколишнього середовища (UNEP) у червні 2010 р. навіть розробила глобальні рекомендації для розвитку національного законодавства щодо доступу до інформації, участі громадськості та доступу до правосуддя у сфері охорони навколишнього природного середовища [23].

Слід зауважити, що більшість актів зарубіжних країн щодо свободи інформації не поширюється на приватний сектор, а стосується лише інформації, що перебуває у володінні суб'єктів публічного права. У цьому аспекті підхід українського законодавця, який закріпив право на інформацію, що стосується навколишнього природного середовища як особисте немайнове, тобто у сфері відносин, що ґрунтуються на юридичній рівності сторін, є великим кроком уперед.

Висновки. У зарубіжних країнах простежуються три підходи до цивільно-правового регулювання особистого немайнового права на сприятливе навколишнє природне середовище: негативний (цивільні кодекси або взагалі не містять положень про особисті немайнові права, або ж включають лише кілька статей загального характеру та положення стосовно правового регулювання кількох особистих немайнових прав, наприклад, на ім'я, визначення місця свого проживання, власне зображення тощо), умовно позитивний (цивільні кодекси містять відкритий перелік особистих немайнових прав, у зв'язку з чим можна говорити про перспективи захисту права на сприятливе навколишнє природне середовище у таких країнах як особистого немайнового) та позитивний (безпосереднє закріплення досліджуваного права у цивільному кодексі).

Підходи до правового регулювання права на інформацію, що стосується навколишнього природного середовища можна класифікувати таким чином: позитивний, що проявляється у закріпленні цього права у національній правовій системі, негативний, за якого зазначене право нормативно не закріплюється, та опосередкований, за якого доступ до інформації, що стосується

навколишнього природного середовища, забезпечується завдяки реалізації загального права на інформацію та/або інформованість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Посикалюк О.О.* Особисті немайнові права фізичних осіб в романській, германській, англо-американській системах приватного права / О.О.Посикалюк; НДІ приват. права і підприємництва Нац. акад. прав. наук України. — К.: НДІ приват. права і підприємництва НАПрН України, 2011. — 205 с.

2. The Basic Environment Law of Japan No.91 of 1993 [Електронний ресурс]. — Режим доступу до сайту: <https://www.env.go.jp/en/laws/policy/basic/%20index.html>

3. *Матвійчук А.О.* Особисте немайнове право на сприятливе навколишнє природне середовище: порівняльно-правовий аналіз / А.О. Матвійчук // Юридична наука. — 2012. — № 11. — С. 7–12.

4. *Boyd David Richard.* 2010. The environmental Rights Revolution: Constitutions, Human Rights and the Environment: Electronic Thesis or Dissertation / University of British Columbia [Електронний ресурс]. — Режим доступу до сайту: <https://circle.ubc.ca/handle/2429/23334?show=full>.

5. *Boyd David R.* The Constitutional Right to a Healthy Environment// Environment. — August, 2012 [Електронний ресурс]. — Режим доступу до сайту: <http://www.environmentmagazine.org/Archives/Back%20Issues/2012/July-August%202012/constitutional-rights-full.html>.

6. *Матвеева Е.П.* Правовой механизм реализации экологических прав граждан России и Германии: вопросы терминологии / Е.П. Матвеева // Экологическое право. — 2010. — № 2. — С. 22–27.

7. Стокгольмская декларация (по вопросам окружающей среды) от 16.06.1972 // Действующее международное право, Т. 3. — М.: Московский независимый институт международного права, 1997. — С. 682–687.

8. *Бринчук М.М.* Право на благоприятную окружающую среду как фактор национальной безопасности / М.М. Бринчук // Астраханский вестник экологического образования. — 2014. — № 1 (27). — С. 4–16.

9. Гражданский кодекс Республики Беларусь: Закон від 07.12.1998 № 218-3 [Електронний ресурс]. — Режим доступу до сайту: <http://pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=hk9800218&p2={NRPA}>.

10. Гражданский кодекс Российской Федерации: Закон від 30.11.1994 № 51-ФЗ [Електронний ресурс]. — Режим доступу до сайту: http://www.consultant.ru/popular/gkrf1/5_22.html#p1519.

11. Гражданский кодекс Республики Армения: Закон от 28 июля 1998 года № ЗР-239 [Електронний ресурс]. — Режим доступу до сайту: http://www.parliament.am/law_docs/050598HO239rus.html?lang=rus#G9.

12. *Тимофеев Л. А., Абанина Е.Н.* Некоторые тенденции развития института экологических прав граждан / Л.А. Тимофеев, Е.Н. Абанина // Вестник Волгоградского государственного университета. Серия 5: Юриспруденция. — 2014. — № 2. — С. 43–50.

13. Гражданский кодекс Республики Казахстан: Закон от 27.12.1994 [Електронний ресурс]. — Режим доступу до сайту: <http://www.pavlodar.com/zakon/?dok=00002&ogl=05004&og=1>.

14. Kodeks Cywilny Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z dnia 18 maja 1964 r.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту: /http://pravo.levonevsky.org/kodeks_pl/kodeks-cywilny/20110130/document.htm.

15. Polgári Törvénykönyvrő, 2009. évi CXX. törvény [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту: <http://www.complex.hu/kzldat/t0900120.htm/t0900120.htm>.

16. The Constitution of the Republic of Hungary adopted on the 18th of April 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту: <http://www.friends-partners.org/oldfriends/constitution/const-hungary.html>.

17. Act II of 1976 On The Protection Of The Human Environment, [Електронний ресурс] – Режим доступу до сайту : <http://www.lexadin.nl/wlg/legis/nofr/eur/lxwehun.htm>.

18. The Civil Code of Hungarian Republic: Act V of 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту: blog.volgyiattila.com/wp-content/PTK-HungaryCivilLaw-ActVof2013.docx.

19. Офіційна сторінка Parliamentary Commissioner for Future Generations в мережі Інтернет: <http://jno.hu/en/>.

20. Муравйов В., Святун О. Захист прав людини у Європейському Союзі / В.Муравйов, О.Святун // Право України. – 2011. – № 6. – С. 85–99.

21. Хартия основных прав Европейского Союза від 07.12.2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_524.

22. Морозовська Т.В. Екологічні права громадян України та ЄС: порівняльний аналіз: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06 / Т.В. Морозовська. – К., 2012. – 19 с.

23. Banisar David. Five Billion Now Have Right to Information// Article 19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту: <http://www.article19.org/data/files/pdfs/press/five-billion-now-have-right-to-information.pdf>.

24. Волков К.В. Правовое регулирование доступа к экологической информации: сравнительно-правовой анализ: дисс ... канд. юрид. наук: 12.00.06 / К.В. Волков. – Москва, 2009. – 215 с.

REFERENCES

1. Posykaliuk O.O. Osobysti nemainovi prava fizychnykh osib v romanskii, hermanskii, anhlo-amerykanskii systemakh pryvatnoho prava / O.O. Posykaliuk; NDI pryvat. prava i pidpriumnytstva Nats. akad. prav. nauk Ukrainy. – K.: NDI pryvat. prava i pidpriumnytstva NAPrN Ukrainy, 2011. – 205 s.

2. The Basic Environment Law of Japan No.91 of 1993 [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.env.go.jp/en/laws/policy/basic/index.html>.

3. Matviichuk A.O. Osobyste nemainove pravo na spriatlyve navkolyshnie pryrodne seredovyshche: porivnialno-pravovyi analiz / A.O. Matviichuk // Yurydychna nauka. – 2012. – № 11. – S. 7–12.

4. Boyd David Richard. 2010. The environmental Rights Revolution: Constitutions, Human Rights and the Environment: Electronic Thesis or Dissertation / University of British Columbia [Electronic resource]. – Access mode: <https://circle.ubc.ca/handle/2429/23334?show=full>.

5. Boyd David R. The Constitutional Right to a Healthy Environment // Environment. – August, 2012 [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.environment>

magazine.org/Archives/Back%20Issues/2012/July-August%202012/constitutional-rights-full.html.

6. *Matveeva E.P.* Pravovoj mehanizm realizacii jekologicheskikh prav grazhdan Rossii i Germanii: voprosy terminologii / E.P. Matveeva // Jekologicheskoe pravo. – 2010. – № 2. – S. 22–27.

7. Stokgol'mskaja deklaracija (po voprosam okružhajushhej sredy) ot 16.06.1972 // Dejstvujushhee mezhdunarodnoe pravo, T. 3. – M.: Moskovskij nezavisimyj institut mezhdunarodnogo prava, 1997. – S. 682–687.

8. *Brinchuk M.M.* Pravo na blagoprijatnuju okružhajushhiju sredu kak faktor nacional'noj bezopasnosti / M.M. Brinchuk // Astrahanskij vestnik jekologicheskogo obrazovanija. – 2014. – № 1 (27). – S. 4–16.

9. Grazhdanskij kodeks Respubliki Belarus': Zakon vid 07.12.1998 № 218-Z [Electronic resource]. – Access mode: <http://pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=hk9800218&p2={NRPA}>.

10. Grazhdanskij kodeks Rosijskoj Federacii: Zakon vid 30.11.1994 № 51-FZ [Electronic resource]. – Access mode: http://www.consultant.ru/popular/gkrf1/5_22.html#p1519.

11. Grazhdanskij kodeks Respubliki Armenija: Zakon ot 28 ijulja 1998 goda № Z R-239 [Electronic resource]. – Access mode: http://www.parliament.am/law_docs/050598HO239rus.html?lang=rus#G9.

12. *Timofeev L.A., Abanina E.N.* Nekotorye tendencii razvitija instituta jekologicheskikh prav grazhdan / L.A. Timofeev, E.N. Abanina // Vestnik Volgogradskogo gosudarstvennogo universiteta. Serija 5: Jurisprudencija. – 2014. – № 2. – S. 43–50.

13. Grazhdanskij kodeks Respubliki Kazahstan: Zakon ot 27.12.1994 [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.pavlodar.com/zakon/?dok=00002&ogl=05004&og=1>.

14. Kodeks Cywilny Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z dnia 18 maja 1964 r.) [Electronic resource]. – Access mode: http://pravo.levonevsky.org/kodeks_pl/kodeks-cywilny/20110130/document.htm.

15. Polgári Törvénykönyvrő, 2009. évi CXX. Törvény [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.complex.hu/kzldat/t0900120.htm/t0900120.htm>.

16. The Constitution of the Republic of Hungary adopted on the 18th of April 2011 [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.friends-partners.org/oldfriends/constitution/const-hungary.html>.

17. Act II of 1976 On The Protection Of The Human Environment, [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.lexadin.nl/wlg/legis/nofr/eur/lxwehun.htm>.

18. The Civil Code of Hungarian Republic: Act V [Electronic resource]. – Access mode: blog.volgyiattila.com/wp-content/PTK-HungaryCivilLaw-ActVof2013.docx.

19. Official web-page of the Parliamentary Commissioner for Future Generations <http://jno.hu/en/>.

20. *Muraviov V., Sviatun O.* Zakhyst prav liudyny u Yevropejskomu Soiuzi / V. Muraviov, O. Sviatun // Pravo Ukrainy. – 2011. – № 6. – S. 85–99.

21. Khartiia osnovnykh prav Yevropeiskoho Soiuzu vid 07.12.2000 [Electronic resource]. – Access mode: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_524.

22. *Morozovska T.V.* Ekolohichni prava hromadian Ukrainy ta YeS: porivnialnyi analiz: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.06 / T.V. Morozovska. – K., 2012. – 19 s.

23. *Banisar David.* Five Billion Now Have Right to Information // Article 19 [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.article19.org/data/files/pdfs/press/five-billion-now-have-right-to-information.pdf>.

24. *Volkov K.V.* Pravovoe regulirovanie dostupa k jekologicheskoj informacii: sravnitel'no-pravovoj analiz: diss ... kand. jurid. nauk: 12.00.06 / K.V. Volkov. – Moskva, 2009. – 215 s.

Матвійчук А.О. Сучасний стан нормативно-правового регулювання особистих немайнових прав у сфері охорони навколишнього природного середовища в зарубіжних країнах

У статті проведено порівняльно-правовий аналіз правового регулювання особистих немайнових прав у сфері охорони навколишнього природного середовища в зарубіжних країнах. Досліджено тенденції та підходи до способів нормативного закріплення права на сприятливе навколишнє природне середовище і права на інформацію, що стосується навколишнього природного середовища, у правових системах країн світу.

Ключові слова: *особисте немайнове право, сприятливе навколишнє природне середовище, порівняльно-правовий аналіз, інформація, що стосується навколишнього природного середовища, безпечне довкілля.*

Матвейчук А.А. Современное состояние нормативно-правового регулирования личных неимущественных прав в сфере охраны окружающей природной среды в зарубежных странах

В статье проведено сравнительно-правовое исследование правового регулирования личных неимущественных прав в сфере охраны окружающей природной среды в зарубежных странах. Исследованы тенденции и способы нормативного утверждения права на благоприятную окружающую среду и права на информацию, касающуюся окружающей природной среды, в правовых системах государств мира.

Ключевые слова: *личное неимущественное право, благоприятная окружающая среда, сравнительно-правовой анализ, информация, касающаяся окружающей природной сред, безопасная окружающая среда.*

Matviichuk A. Contemporary State of Statutory Regulation of Personal Non-Property Rights in the Sphere of Natural Environmental Protection in Foreign Countries

It is a comparative law research of the matter of statutory regulation of personal non-property rights in the sphere of natural environmental protection in foreign countries. World trends and approaches for implementation and statutory regulation of a personal non-property right to a favorable natural environment and to information, concerning natural environment, in legal systems of foreign countries are analyzed.

Keywords: *Personal non-property right; Favorable natural environment; Comparative law research; Information, concerning natural environment; Safe environment.*

Стаття надійшла до редакції 30.05.2016.